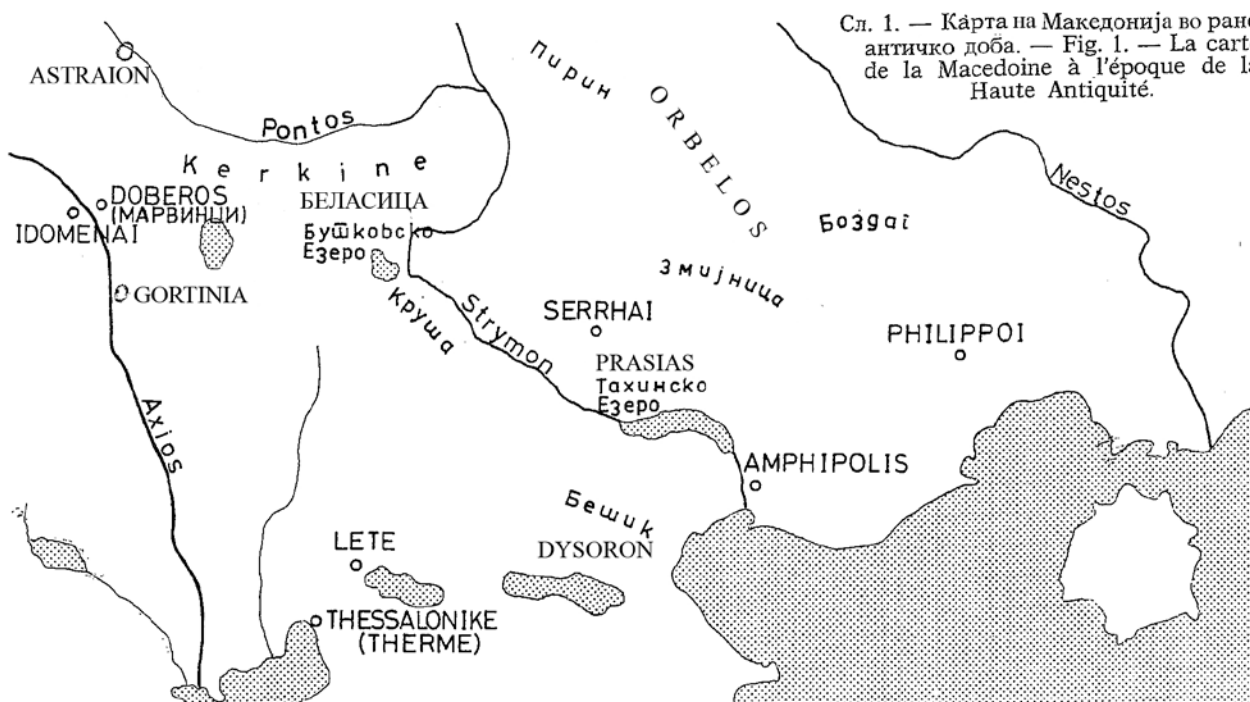

Викторија СОКОЛОВСКА

ДАЛИ Е ПРАСИЈАДА БУТКОВСКО ЕЗЕРО И ДИСОРОН КРУША ПЛАНИНА?

Клучни зборови: Идентификација, Прасијада-Тахино, Дисорон-Бешик Даг, Орбел-Боздаг и Змијница, Керкине-Беласица, Стадион патоказ, Довер, Идомене.

Апстракт: Во трудов се изнесени поновите археолошки откритија кои овозможуваат идентификација на Езерото Прасијада и Планината Дисорон со современите појмови. Нагласено е, исто така, дека нивното точно убицирање повлекува разјаснување и на други спорни моменти поврзани со античката историја и географија на јужнобалканските простори.

Проучувањето на античкото минато на Македонија во голема мера зависи од интерпретацијата на податоците сочувани во литературните извори, во прв ред на географските поими. Дали еден настан се одиграл на едно или друго место, неспорно е исклучително важен момент во знаењата за историјата на нашата земја во антиката. Според тоа, точното лоцирање на одредени топоними, (ороними и хидроними) спомнати кај античките писатели, честопати сами по себе решаваат извесни проблеми спорни во науката, а да не мора да се прибегнува кон претпоставки што може да доведат до погрешни заклучоци. Во оваа пригода би сакале да се осврнеме на проблемот поврзан со идентификацијата на езерото Прасијада и плани-

ната Дисорон, топоними поврзани со историјата на Пајонија и Македонија. На оваа идеја не наведеа поновите откритија, кои може да помогнат во расветлувањето на овој проблем, а чие решавање се надоврзува на други проблеми што се однесуваат на овие простори во античко време.

Идентификацијата на Прасијада и Дисорон претставувало предмет на истражување на научниците уште од крајот на 19 век што трае и до поново време. Притоа, главно се изнесувани две мислења. Кај современите историчари кои се занимаваат со истражувањата на античката историја и географија на Македонија, преовладува мислењето дека Прасијада е Бутковско Езеро, па според тоа, како Дисорон се смета Круша Планина со оглед на нивната меѓусебна близина. Така мислат Папазоглу, Хамонд, Венедиков.¹ И постари истражувачи како Киперт, Кацаров и други го застапувале ваквото мислење.² Спротивно на тоа, изнесени се пред-

¹ Папазоглу Ф., 1957, 250; Hammond N.G.L. 1979, 59 sqq.; Венедиков И., Бојациев Д. 1981, 314, за Прасијада упатуваат на Бутковско Езеро.

² Kazarow G. Beitrage z. Kulturgesch. D. Thraker 26,

лози дека Прасијада треба да се идентификува со Тахинското Езеро, а Дисорон со планината Бешик Даг. Вакво мислење застапувале своевременно Филипсон, Абел, Леик, Обермаер.³

Езерото Прасијада (Πρασιῶς) и планината Дисорон (Δυσόρων) се спомнуваат кај Херодот во врска со пробивот на Персијанците на северното Егејско крајбрежје. Заради целосен увид во тематиката на нашиов труд, потребно е да го наведеме целиот текст. Кога раскажува за нападот на Персијанците врз пајонските градови, Херодот вели:

“Кога Пајоните слушнале дека Персијанците тргнале против нив, сите се упатиле кон морското крајбрежје мислејќи дека Персијанците ќе ги нападнат од таа страна. И Пајоните биле подготвени да го одбијат нападот на Мегабазовата војска, но Персијанците разбрале дека Пајоните се собрани на крајбрежието и дека го чуваат, па со помош на водич свргеле по патот преку внатрешноста и, скривајќи се од Пајоните, навлегле во нивните населби, во кои немало луѓе и лесно ги зазеле, бидејќи биле без одбрана. Штом разбрале Пајонците дека населбите им се заземени, пајонската војска веднаш се растурила и секој отишол дома и им се предал на Персијанците. Така, од пајонските племиња биле преселени во Азија: Сириопажонци, Пеопли и сите тие од населбите до Прасијадското Езеро. Тие околу Пангејската Планина и од Прасијадското Езеро воопшто не паднале во рацете на Мегабаз. Се разбира, тој се обидел да ги покори и тие што живееле на езерото, и тоа на овој начин: На средина на езерото се наоѓало дрвено скеле на високи колци, а пристапот од копното бил овозможен со помош на еден тесен мост. Колците под скелето некогаш во старо време ги носеле сите станари на населбата, а подоцна создале ваков обичај. Кога некој од нив земал жена, би донел од планината, на која името и било Орбел, по три колци и ги ставал под скелето. А кај нив секој човек се женел многупати... Заробените Пајони биле одведени во Азија, а кога Мегабаз ги покорил Пајоните, во Македонија испратил пратеништво од седум најугледни Персијанци, кои после него, уживале најголем углед во воениот логор. Овие биле пратени кај Аминта со задача, во име на кралот Дариј да бараат земја и вода. Македонија се наоѓа недалеку од Прасијадското Езеро. Од езерото најпрвин се доаѓа во рудникот

од кој Александар подоцна дневно добивал по еден талант сребро, а потоа, кога по рудникот ќе се премине планината Дисорон, се доаѓа во Македонија.”⁴

Ако се обидеме да го реконструираме правецот на движењето на персиската војска, што не претставува особен проблем, ќе дојдеме до констатација дека Персијанците оделе северно од Пангеон, приближно по денешната траса Кавала-Драма-Серес. Така дошле до Серското Поле и главниот град на Сириопажоните - Сирус, веројатно денешниот Серес. Пеоплите се некаде во близина. За тоа време Пајоните веќе се наоѓале на морското крајбрежје и го чувале патот кој јужно од Пангеј излегувал на устието на Стримон, на местото наречено Девет Патишта, каде што подоцна е основан Амфиполис.

Пред се, паѓа в очи дека во ова Херодотово излагање никаде не се споменува преминот на Персијанците преку реката Стримон, што би требало да се очекува, бидејќи Херодот лично ги посетил и добро ги познавал овие краишта. Неговото известувањето дека Пајоните што живееле околу Пангејската Гора и езерото Прасијада не биле преселени од Мегабаз во Азија, според моето мислење, треба да се сфати како многу веројатна можност дека Пајоните од Прасијада живееле источно од Стримон, односно покрај самата река. Не ми е јасно зошто Херодот би наведувајќи Пајони од Пангеј и Пајони од Прасијада (Бутково), кога тие се наоѓале првите источно, а другите западно од Струма, оддалечени едни од други околу 70 км воздушна линија. Зарем не е положично Пајоните што живеат на Прасијадското Езеро да ги бараме поблиску до Пангеј? Ако се решиме на ваквата солуција, тогаш Прасијада можеме да ја идентификуваме со Тахинското Езеро. Се смета дека Херодот го посетил крајбрежниот појас на овој регион, но дека не ги познавал градовите на Термајскиот залив.⁵ Која е тогаш причината за неговата посета на Прасијада (Бутково) толку далеку во внатрешноста, освен ако тоа не се наоѓало сосема близу до брегот на Егејското Море.

Мислењето дека Прасијада треба да се идентификува со Бутковското Езеро е последица на идентификувањето на Беласица со планината Орбел (Ορβελος), за кое се залагаат поголем број научници.⁶ Од Орбел Пајоните од Прасијада, како

52; Kiepert, FOA XVI; according Saria B., Prusias Limni, RE, XXII/2 (1954), 1698 ; Philippson, Dysoron, RE, V/2, 1890, каде што е даден преглед на постара литература.

³ Spored B. Saria, op. cit. 1698, H. Obermaier и Sieglin-Kiessling се определуваат за Тахино; Philippson, op. cit., 1890; cf. Leake, North Greece, III, 211 sqq; Abel, Makedonia vor Philipp, 60. Наведено според Папазоглу Ф. 1957.

⁴ Herod. V, 15-17, преводот е според М. Арсениќ, *Херодотова Историја*, Нови Сад 1980. Преводот на македонски јазик е на авторот. Настанот се датира околу 510 год. пр. н.е. Види, К. Јорданов 2003, 89.

⁵ Hammond, 1979, 98.

⁶ Според Геров, 1961, 168, кај старите писатели Орбел означувал Беласица, а кај подоцнежните автори

што вели Херодот во цитираниот пасус, довлекувале дрва за колци што ги користеле за градење на своите населби во езерото. Природно би било Орбел да се наоѓал близу до езерото.

На локалитетот Исар-Марвинци недалеку од Валандово, во 1984 година е откриен стадион патоказ – плоча од бледо-зелен камен, на која од обете страни е испишан текст на грчки јазик:

Страна А

Ἐξ Ἰδομενῆς εἰς Δόβηρον στάδιοι εἴκοσι;

Страна Б

Ἐγ Δο(β)ῆρου εἰς Ἰδο(μ)ενῆν στά(δ)ιοι (εἴκοσι).

што во превод значи:

Од Идомене до Добер има 20 стадија;

Од Добер до Идомене има (20) стадија.

Натписото е сосема јасен. Тој соопштува дека растојанието помеѓу Добер и Идомене изнесува 20 стадија, односно, околу 3.5 км.⁷

Со откривањето на овој епиграфски споменик ставен е крај на проблемот околу лоцирањето на двата града спомнати на стадион патоказот, а за кои се водеше долга полемика во научните кругови и стручната литература. Пајонскиот град Доберос, каде што се залогорил тракискиот цар Ситалк во 429 г. со својата сто и педесетилјадна војска пред да навлезе во Македонија и да ги освои градовите Идомене и Гортинија, се наоѓал на Исар-Марвинци.⁸

Во исто време, што е особено значајно за нашата тема, овој натпис покажа дека планината Керкине, преку која поминала тракиската војска треба да се идентификува со Беласица, па според тоа, Орбел треба да се бара источно, односно југоисточно од неа.

топонимот е проширен на сите планини меѓу Вардар и Места. Ф. Папазоглу, *op. cit.* 259, се определува за Беласица. Hammond, *op. cit.* 656, под Орбел подразбира Пирин и Беласица. Во поново време, Т. Spiridonov, 1980, 243 sqq., смета дека Орбел, според Птолемеј, го опфаќа целиот планински масив меѓу Места и Вардар, макар што правото решение го остава под прашалник.

⁷ V. Sokolovska 1982/83, 81 sq.; В. Соколовска 1986, 139 и н. Во двата труда е наведена литература што се занимава со проблемот поврзан со убикацијата на овие два града.

⁸ За Ситалковиот поход, кај Thuk. II, 98-100; М. Тачева, 1990, 12, откривањето на овој стадион-патоказ го смета како дефинитивен доказ за локацијата на Добер на Исар-Марвинци кај Валандово. Види и К. Ристов, 2002, 45 и н.

Немаме намера да се впуштаме во коментари на сложеното прашање околу идентификувањето на Орбел, но мора да потсетиме на некои значајни моменти поврзани со овој проблем.

Кога античките писатели зборуваат за географијата на Македонија, тие ги наведуваат Хемус, Родопи и Орбел како најзначајни планини во источниот дел на земјата.⁹ Овој податок наведува на заклучок дека Орбел претставува поголем планински масив одошто би можела да биде Беласица. Според тоа, нашето мислење е дека под Орбел треба да се сфати Пирин, Боздаг и Змијница (Серски Боздаг), значи, целиот планински масив што се протега меѓу реките Струма и Места. Во прилог на ова мислење зборува податокот сочуван кај Полиен, каде што се вели дека Филип II војувал во планинско-ридските и пошумените земји на Орбел и дека на своите противници варвари, кои се криеле по шумите и шумичките, им пуштал ловечки кучиња да им влезат во трагата и да ги фаќаат.¹⁰ Како што е познато, областа меѓу Стримон и Нестос е присоединета кон Македонија под Филип II, па Полиеновиот податок секако се однесува на неговата експанзионистичка активност источно од Струма.

Идентификувањето на Орбел со Пирин Планина и Боздаг би одговарало на податокот што го наоѓаме кај Диодор и Јустин. Имено, познато е дека во 310 г. заради природните непогоди што ја снашле нивната земја, Автаријатите вршеле притисок врз Пајонија. Тогаш македонскиот крал Касандар му помогнал на Авдолеон со тоа што дозволил 20.000 Автаријати, со жените и децата, да се населат на крајната граница на Македонија под планината Орбел.¹¹ Ако ја сметаме Беласица како планината Орбел, за неа не би можело да се кажеме дека во 310 г. пр. н.е. се наоѓала на “крајната граница” на Македонија. Во тоа време границата на Македонија се наоѓала значително поисточно, односно, источно од реката Струма.

Предложеното идентификување на Орбел со Боздаг и Пирин одговара на описот на движењето на Александровата војска во походот на Трибалите во 335 г. Како што вели Аријан, Александар тргнал од Амфиполис и навлегол во Тракија на т.н. автономни Тракијци, оставајќи ги градот Филипи и планината Орбел од левата страна. Потоа ја преминал реката Нест.¹² Описот е сосема јасен.

⁹ Str. VII, frg. 10; P. Mela, II, 2, 17; Plin. Sec., Nar. Hist. IV, 10.

¹⁰ Polyen IV, 2,16.

¹¹ Diod. XX, 19, 1; Justin. XV, 2, 1 (според Ф. Папазоглу, 1974, 88.

¹² Arr. Anab. I, 4-4, 7 (според Ф. Папазоглу 1974, 24.

Од устието на Струма Александар тргнал кон исток по крајбрежниот пат, од лева страна му била планината Орбел (Змијница и Боздаг) и градот Филипи (кај Драма). Откако ја преминал реката Нестос, свртел кон север движејќи се по патот, по кој, најверојатно, Трибалите поминале кога во 376/5 година извршиле напад на Абдера.¹³

Да се вратиме на Прасијада и планината Дисорон. Единствениот извор што се спротиставува на идентификувањето на Прасијада со Тахино е Аријан. Во описот на Александровиот поход на Хелеспонт во 334 г. Аријан споменува дека кралот имал флота кај езерото Керкинитис (Κερκινίτις) до Амфиполис на устието на Стримон.¹⁴ Од овој опис јасно произлегува дека е во прашање Тахинското Езеро. Меѓутоа, нам ни се чини дека кај Аријан настанала грешка. Двете езера – Прасијада и Керкинитис се наоѓале на Стримон. Кога се има предвид временската дистанца што го дели Александровиот поход на Хелеспонт и времето кога Аријан пишува, можеме да допуштиме дека езерото кај Амфиполис добило погрешно име. Зарем не е поприродно езерото Керкинитис да го бараме поблиску до планината Керкине, што значи, значително посеверно од устието на Стримон.

Ако во досегашното излагање имаме право, потребно би било да установиме која е таа планина Дисорон од чии рудници Александар I добивал по талант сребро дневно. Во Херодотовиот опис што го цитираваме погоре, се наведува дека “од Прасијадското Езеро прво се доаѓа до рудникот и, кога ќе се помине Дисорон, се доаѓа во Македонија”. Ако од Тахинското Езеро се тргне кон запад, се доаѓа до Нигрита, а потоа до Лете, каде што, како што е познато, се наоѓаат рудници на сребро и злато. Дисорон би била, според тоа, планината Бешик, односно Беровска Планина, и кога таа ќе се помине, се доаѓа до Терме и Антемус, значи до областа која уште во 510-505 г. била приклучена кон Македонија.¹⁵

Ако се согласиме со изнесените аргументи дека Прасијада треба да се идентификува со Тахинското Езеро и планината Орбел со Боздаг и Змијница (воедно со Пирин), нормално следува заклучок дека под Дисорон треба да се смета Бе-

ровска Планина, а Керкинитис да се идентификува со Бутковско Езеро.

Погледнато во пошироки размери, многу недоволно јасни моменти од античката историја и географија на јужнобалканските простори, мислам дека сега го наоѓаат своето вистинско место.

Ако тргнеме по хронолошки редослед, треба да се вратиме на Херодот и неговото известување. Значи:

- Прасијада е Тахинското Езеро каде што живееле Пајони на наколни живеалишта кога Мегабаз ги освоил нивните незаштитени градови.

- Дисорон треба да се идентификува со Беровска Планина (Бешик Даг), од чии рудници Александар I добивал еден талант сребро дневно.

- Оттука произлегува дека планината Орбел, од каде што Пајоните влечеле дрва за изградба на своите наколни живеалишта на Прасијадското Езеро, треба да се идентификува со Боздаг и Змијница.

- Планината Керкине, преку која поминала тракиската војска кога Ситалк во 429 г. пр. н.е. се упатил против Македонија, треба да се идентификува со Беласица.¹⁶

- Откако ја минал планината, Ситалк стигнал до пајонскиот град Доберос, кој се лоцира на Исар-Марвинци. Тоа покажува дека Добер и тој дел од Пајонија источно од Аксиос (денешното Валандовско Поле) за време на Ситалковиот поход се наоѓал во рамките на Пајонија. Наспроти Исар-Марвинци, западно од Вардар кај с. Милетково е Еидомене, а кај Гевгелија Гортинија, градови кои Ситал ги освоил навлегувајќи на македонска територија. Тоа е оној тесен појас што се протега од Пела до морето, кој припаѓал на Пајонија, а Александар I го освоил пред инвазијата на Персијанците, како што соопштува Херодот. Регионот на Валандовското Поле ќе биде приклучен кон Македонија нешто подоцна, најверојатно за време на Филип II, во секој случај, значително после Ситалковиот поход.

- На овој начин, сега станува јасна маршрутата на Александар III во неговиот поход на Трибалите во 335 г. Тој тргнал од Амфиполис кон исток, одминувајќи ги планината Орбел и градот Филипи од своја лева страна. Потоа ја преминал реката Нест и се упатил на север кон планината Балкан.

- Нашите размислувања и заклучоци поврзани со убикацијата на Прасијада и Дисорон, мислам дека може да се сметаат како клучен аргумент за констатацијата дека Беласица претставувала граница меѓу римските провинции Macedonia Prima

Исто и според преводот на Aubrey de Selincourt, *Agian, the Campaign of Alexander*, London 1971, 43).

¹³ Diod., XV, 36, 1-4 (според Ф. Папазоглу 1974, 15). Ф. Папазоглу, 1957, 260, убедливо прави нова комбинација на трасата по која Александар се движел во походот против Трибалите.

¹⁴ Аг., *Anab.* I, 11 (според Извори за старата историја на Тракија и Македонија, Софија 1949, 305).

¹⁵ Така смета Hammond, 1979, 64.

¹⁶ Види заб. 4.

и Macedonia Secunda во 4 век, па според тоа градовите наброени кај Хиерокле наоѓаат целосно оправдување.¹⁷ Оттука без сомневање произлегува дека Астраион се наоѓал во Струмица, што е повеќе пати нагласено, мислење застапувано од страна на постари истражувачи, а кое има и денес истомисленици.

Мора да се согласиме дека убикацијата на топонимите спомнати во античките извори бара епиграфски потврди. Но ако нема такви, ниту постојат изгледи некогаш да ги има, тогаш мора да се задоволиме со предлози и решенија базирани врз логично комбинирање на сочуваните поединечни податоци, кои треба да се поврзат и сметат на соодветни места формирајќи мозаик со јасна слика, која ќе ги осветли и заокружи наста-

ните за кои од изворите сме делумно известени. Впрочем, за истражувачите на античкото минато крајна цел е да се открие и дознае кога и што се случувало на просторите и во градовите што се предмет на нашите истражувањата. Идентификувањето на Езерото Прасијада и Планината Дисорон со современите топоними, проблемот што е предмет на овој труд, може да ги дополни нашите знаења за настаните што се одиграле во времето на персиските пробиви кон Балканот, ширењето на македонската држава за време на Александар I и Филип II, настаните поврзани со походите на Александар III и да ги разјасни дилемите што постојат во научните кругови и кај истражувачите на античкото минато на нашата земја.*

БИБЛИОГРАФИЈА

Arrian, Campaigns of Alexander, превод на Aubrey de Selincourt, London 1971.

Геров Б., 1961 - Проучвания врху западнотракиските земи през римско време. Софија 1961

Hammond, N.G.L. 1979 - A History of Macedonia II, Oxford 1979.

Herodotus Historia, Београд 1984, (превод на српски).

Јорданов К. Thraco-raeonica: Историческа панорама според писмената традиција, **Пирајхме 2**, Куманово 2003, 63-118.

Папазоглу Ф. 1957 - Македонски градови у римско доба, Скопје 1957.

Papazoglu F. 1969 - Srednjbalkanska plemena u predrimsko doba, Sarajevo 1969.

Ристов К. 2002 – Антички патишта во Гевгелско-валандовскиот регион, Македонско наследство, Година VI, Број 18, Скопје 2002, 45-74.

Венедиков И., Бојадзиев Д. 1981 - Извори за историјата на Тракија и Траките, Софија 1981.

Saria B, RE XXII, 2, 1698.

Sokolovska V. 1982/83 - Stadion Stone from Isar-Marvinci, Archaeologia Jugoslavica XXII-XXIII, Beograd 1982/83, 81-87.

Соколовска В. - Исар-Марвинци и Повардарјето во античко време, Скопје 1986.

Spiridonov T. 1980 - La montagne Orbelos selon Claude Ptolemee, Thracia V, Serdicae 1980

Тачева М. 1990 - Поход на тракискиот цар Ситалк през 429 г. п.н.е., Военно-исторически зборник 6, Софија 1990, 3-13.

Thucydides Historiae, ed. H.S. Jones – J.E. Powell, Oxonii 1942..

¹⁷ Ф. Папазоглу, *Македонски градови*, 93, 248, 252.

* Овој труд, како поскратена верзија е објавен во ПРАКТИКА, ATHENA 1992, 333-336, под наслов: Is Prasias Lake Butkovo and is Dysoron Mount Krusa? како и во СТАРИНАР, Књига XXXVII/1986, Београд 1987, 175-178, под наслов: Да ли је Прасијада Бутковско Језеро и Дисорон Круша Планина, со резиме на француски јазик.

IS PRASIAS THE BUTKOVO LAKE AND DYSORON THE KRUSHA MOUNT ?

Summary

The identification of the Prasias Lake and Dysoron Mount, mentioned by Herodotos, was subject to investigation of/by several historians of antiquity. While some thought that Tahino is Prasias and Beshik Dug as Dysoron, others thought that Prasias should be identified with Butkovo Lake, and Dysoron with Krusha Mount. In recent times, this second opinion has been supported by Papazoglu and Hammond. My investigations, based on new discoveries lead me to conclude that the Prasias Lake should be identified with Tahino, and Dysoron with Besik Dag, in line with the opinion of Philipson, Abel, Lake and others.

The key argument for this conclusion is the discovery of the stadion stone on the site of Isar-Marvinci near Valandovo which shows that the town of Doberos is located on Isar-Marvinci, and Idomene on the other side of Vardar River, in the territory of village Miletkovo. This epigraphic monument proves that Belasica should be identified with the mountain Kerkine, through which the Thracian army crossed when Sitalkes stated his campaign against Macedonia in 429 B.C. This information and the opinions of others connected with topic of this article has led me to come to this conclusion. At the same time, this conclusion has allowed me to explain several events connected with this region.

If we start in chronological order, we should return to Herodotos and his information. And that means:

Prasias is Lake Tahino where the Paionians lived on their pile-dwellings when Megabastos captured their unprotected towns.

Dysoron should be identified with Beshik Dug (Berovska Mountine), from whose mines Alexander I received one talant silver a day.

From this follows the conclusion that the mountain Orbelos, from which the Paionians took piles for their lake-dwellings on Prasias Lake, should be identified with Bozdag and Zmijnica.

Mountain Kerkine, through which the Thracian army crossed when Sitalkes in 429 B.C. started his campaign against Macedonia, should be identified with Belasica. When he crossed the mountain he reached the paionian town of Doberos, which is situated on the site of Isar-Marvinci. This shows that the town Doberos and that part of Paionia on the eastern side of Axios River (today Valandovo Basen) in the time of the Sitalkes campaign was part of the Paionia. Opposite Isar-Marvinci, on the west side of the Vardar River, at the village of Miletkovo is located Eidomene, and at Gevgelija is Gortynia, the towns which Sitalkes conquered invading Macedonian territory. That is that narrow strip which stretches from Pella to the sea which belonged to Paionia, as Strabo informs. The region of Valandovo Basen will be included in Macedonia some time later, probably in the time of Philip II, in any case considerably after Sitalkes.

This leads to a conclusion that the track of Alexander III in his campaign against the Tribalians in 335 B.C. becomes clear. He started at Amphipolis to east, having the mountain Orbelos and the town of Philippi on his left side. He then crossed the Nestos River.

Those arguments show that Belasica (mountain Kerkine) was a border between Macedonia Prima and Macedonia Secunda in the 4th century. From this conclusion follows another conclusion that Astraion should be located at Strumica, probably on Carev Vrv hil.